

10^η Διδακτική Ενότητα (Φάκελος Υλικού)

Ερμηνευτικά Σχόλια

A. Φιλοσοφικός Λόγος (σελίδες 108-109 και 111)

ἐν παιδείᾳ: αρχικά η λ. σημαίνει αυτό που πρέπει να μάθει το παιδί. Ήδη όμως από τον 5ο αι., ως όρος της παιδαγωγικής δηλώνει τη γενική καλλιέργεια, που είναι προνόμιο μόνο του ανθρώπου -γι' αυτόν τον λόγο άλλωστε αποδίδεται στα λατινικά ως *humanitas*. Βάση της παιδείας είναι για τον Πλάτωνα η μουσική (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και η γυμναστική (βλ. Πολιτεία 376e)· **παίδευση είναι η πορεία προς την παιδεία (Πλατ. Όροι 410: παίδευσις παιδείας παράδοσις).**

σκοπόν... ἔνα: Οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι πολιτικοί δεν έχουν έναν υψηλό σκοπό να υπηρετήσουν παρά μόνο το προσωπικό τους συμφέρον. Αντιθέτως, ο εἷς σκοπός που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετήσουν πιστά και ανιδιοτελώς την πόλη ολόκληρη.

μακάρων νήσοις: νησιά στη Δύση, πέρα από τις στήλες του Ηρακλέους στο ρεύμα του Ωκεανού. Εκεί, σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες, ζούσαν οι ήρωες, οι άνθρωποι της χρυσής εποχής (η πρώτη γενιά του ανθρωπίνου γένους) καθώς και οι ευσεβείς.

ἔφη· ο Γλαύκων

τῶν οἰκιστῶν: οι "θεμελιωτές" της ιδεώδους πολιτείας, δηλαδή ο Σωκράτης και οι συνομιλητές του.

βελτίστας φύσεις: «Φύσις» είναι αυτό που ο άνθρωπος δεν μπορεί να κατασκευάσει ο ίδιος, αλλά το βρίσκει να προϋπάρχει. Μπορεί βέβαια με την τέχνη να το συμπληρώσει, αλλά δεν είναι σε θέση να το αλλάξει ουσιαδώς. «Φύσις» επομένως, σε σχέση με τον άνθρωπο είναι τα χαρίσματα και τα ελαττώματα που έχει ως κτήμα του. Για τον Πλάτωνα, η φύση παίζει καθοριστικό ρόλο στην εκλογή του άριστου βίου.

μάθημα... μέγιστον: βλ. Πολιτεία 505a «ἐπεὶ ὅτι γε ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀκήκοας».

τὸ ἀγαθόν: Ο Πλάτωνας δεν δίνει μια σαφή ερμηνεία για αυτόν τον ὅρο που είναι ἀπὸ τους βασικότερους στο φιλοσοφικό του σύστημα παρὰ ἀρκεῖται σε ὀρισμένους υπαινιγμούς.

* Ἀγαθὸν πάντως εἶναι α) τὸ εἶναι καὶ ὅ,τι διατηρεῖ τὸ εἶναι· β) ἡ τάξις, ὁ κόσμος καὶ ἡ ἐνότης που διαπερνά καὶ συνέχει τὴν πολλαπλότητα· γ) ὅ,τι παρέχει τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἐπιστήμη (Πολ. 509a). Ἡ ἐκφραση αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν φαίνεται νὰ δηλώνει τὴν ὑψιστὴ ἀρχὴ καὶ τὴν πηγὴ τοῦ ὄντος καὶ τῆς γνώσεως. Βλ. Πολιτεία 508e: «Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γινωσκομένοις καὶ τῷ γινώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὼν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι». Πάντως, ἤδη στὴν ἀρχαιότητα τὸ Πλάτωνος ἀγαθὸν ἦταν παροιμιακὴ ἐκφραση γιὰ κάτι τὸ ἀσαφές καὶ σκοτεινὸ. Πρβλ. Ἄμφις (στον Διογ. Λαέρτιο III 27).

«ἤττον οἶδα τοῦτ' ἐγώ,

ὃ δέσποτ', ἢ τὸ Πλάτωνος ἀγαθόν».

(Μιλᾷ προφανῶς κάποιος δούλος καὶ λέγει στὸν κύριό του: αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ γνωρίζω λιγότερο ἀπὸ ὅ,τι γνωρίζω τὸ Ἀγαθὸν τοῦ Πλάτωνα, δηλαδὴ τὸ σκοτεινὸ αὐτὸ φιλοσόφημα).

ἰδεῖν κ.εξ.· ἐξαρτάται ἀπὸ τὸ ἀναγκάσαι καὶ ἐπεξηγεῖ τὸ ἀφικέσθαι.

ἀναβῆναι: πολὺ συχνὰ στὸν Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν τὸ ἄνω καὶ τὴν ἀνάβαση χρησιμοποιοῦνται μεταφορικῶς γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὰ ἀγαθὰ που προσφέρει.

Τὸ ποῖον δῆς: Ποιο πράγμα; (ερωτᾷ ὁ Γλαῦκων).

καταβαίνειν· πρβλ. Πολιτ. 539e «μετὰ γὰρ τοῦτο καταβιβαστέοι ἔσονται σοὶ εἰς τὸ σπήλαιον πάλιν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαστέοι ἄρχειν...». Οἱ φύλακες λοιπὸν ἀφοῦ θὰ ἔχουν ἐκπαιδευτεῖ ὀρθὰ καὶ θὰ ἔχουν φιλοσοφήσει, οφείλουν νὰ κατεβοῦν στὸ σπήλαιο, δηλαδὴ στὴν πρακτικὴ πολιτικὴ, γιὰ νὰ ὠφελήσουν με τὶς γνώσεις τους καὶ τὴν ἀρετὴ τους τὴν πόλιν ὁλόκληρη. Εἰδικότερα, οἱ φύλακες θὰ πρέπει ὅταν φτάσουν στὴν ἡλικία τῶν 35 ἐτῶν νὰ ἀρχοῦν στὸν πόλεμο καὶ νὰ ἀναλαμβάνουν ἀξιώματα που ἀρμόζουν σὲ νέους. Ὅταν γίνουν 50 ἐτῶν, τότε πια

μπορούν να μοιράζουν τον χρόνο τους ανάμεσα στη φιλοσοφία και στην άσκηση της εξουσίας. Όταν θα έχουν εκπαιδεύσει τους διαδόχους τους θα είναι έτοιμοι πια να φύγουν από τη ζωή και να κατοικήσουν στις νήσους των Μακάρων.

Σελίδα 111 (Φιλοσοφικός Λόγος)

Ἐπειτα: εκφράζει διαμαρτυρία και αγανάκτηση «Μα πώς; Τι είπες;»

ἔφη· ο Γλαῦκων

ἐπελάθου: Προηγουμένως (419 κ.εξ.) είχε συμφωνηθεί ότι οι φύλακες, μολονότι κατέχουν στην ιδεώδη πόλη την εξουσία, δεν θα έχουν ούτε περιουσία ούτε θα κτίζουν μεγάλες και ωραίες κατοικίες, ούτε θα διαθέτουν χρήματα ούτε θα φιλοξενούν γνωστούς και φίλους. Η ζωή τους θα είναι πειθαρχημένη και λιτή.

νόμῳ: Ο νόμος προσωποποιείται, αλλά φυσικά δεν παύει να είναι ανεπηρέαστος από προσωπικές συμπάθειες και αντιπάθειες.

ὅπως ἔν τι γένος (κοινωνική ομάδα) κ.εξ.: Βλ. 420b «οὐ μὴν πρὸς τοῦτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἔν τι ἡμῖν ἔθνος (κοινωνική ομάδα) ἔσται διαφερόντως εὐδαιμον, ἀλλ' ὅπως ὅτι μάλιστα ὅλη ἡ πόλις» (πρβλ. και 466a).

τοῦτο: το εὖ πράττειν, δηλαδή η ευδαιμονία, αλλά φυσικά, όπως συνάγεται από τη συζήτηση, όχι η απόλυτη ευδαιμονία.

πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ: Ο άριστος νομοθέτης κατά τον Πλάτωνα (βλ. Νόμοι 722b) συνδυάζει την πειθώ με τη βία, η οποία αφορά τὸν ἄπειρον παιδείας ὄχλον

Β. Φάκελος Υλικού (σελίδα98)

Γ. Συμπληρωματικά Ερμηνευτικά Σχόλια- Μέρος Α

Θέμα της ενότητας

Η απροθυμία των πεπαιδευμένων να ασκήσουν την εξουσία και η ηθική υποχρέωση τους, μετά την εκπαίδευσή τους και την άνοδο στον κόσμο των Ιδεών, να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της ιδανικής πολιτείας.

Δομή της ενότητας

1. Οι ακατάλληλοι να ασκήσουν την εξουσία στην ιδανική πολιτεία:
 - **Οι απαίδευτοι, γιατί δεν μπορούν**, εφόσον δεν διαθέτουν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις για την επιτυχή άσκησή της,
 - **Οι άνθρωποι του πνεύματος, γιατί δεν θέλουν**, εφόσον προτιμούν τις πνευματικές αναζητήσεις και τις ηδονές από αυτές.
2. Το χρέος των ιδρυτών της ιδανικής πολιτείας:
 - να επιλέξουν τις ανώτερες φύσεις ανθρώπων
 - να τους αναγκάσουν να φτάσουν στη γνώση των Ιδεών και του Αγαθού,
 - να τους πείσουν ή να τους αναγκάσουν να ασχοληθούν με την ενεργό πολιτική.
3. Η ένσταση του Γλαύκωνα για την αδικία έναντι των φιλοσόφων, αν αναγκαστούν να ασχοληθούν με την πολιτική εις βάρος της ποιότητας ζωής τους.
4. Η επιχειρηματολογία του Σωκράτη για την αντίκρουση της ένστασης:
 - Ο νόμος στοχεύει στην ευτυχία του συνόλου της πόλης, μέσω:
 - της κοινωνικής λειτουργίας του,
 - της οικονομικής λειτουργίας του,
 - της παιδαγωγικής και πολιτικής λειτουργίας του.

A. «Τί δέ;... Ἀληθῆ, ἔφη.» Η εξουσία δεν είναι δυνατόν να ασκηθεί ούτε από τους αμόρφωτους ούτε από τους εραστές της μόρφωσης που απέχουν από την πράξη.

1. **Τί δέ;**

Σε προηγούμενες ενότητες, ο Σωκράτης είχε αναφερθεί στη βλαβερή επίδραση των καταχρήσεων και των υλικών απολαύσεων, οι οποίες δεν επιτρέπουν στην ψυχή να λειτουργήσει με τον νου, αλλά την καθηλώνουν στις επιθυμίες, τα πάθη και τις αισθήσεις. Είχε μάλιστα τονίσει ότι, αν βρισκόταν κάποιος να συνετίσει τους ανθρώπους από την παιδική τους κιόλας ηλικία, αυτοί θα απελευθερώνονταν από τα πάθη τους και θα στρέφονταν στην αληθινή ουσία των πραγμάτων. Έτσι, η συζήτηση αυτή δημιούργησε πρόσφορο έδαφος για να περάσει ομαλά στο χρέος των απελευθερωμένων ανθρώπων, δηλαδή των φιλοσόφων. Οφείλουν, λοιπόν, κι αυτοί αναλαμβάνοντας τη διακυβέρνηση της πολιτείας να καθοδηγήσουν τους απλούς ανθρώπους, να τους βγάλουν από την άγνοια, να τους ελευθερώσουν από τα πάθη και τις αδυναμίες που τους κρατούν μακριά από το αγαθό.

2. α) μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἱκανῶς ἂν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι,

β) μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἑωμένους διατρίβειν διὰ τέλους,

(αιτιολόγηση των δύο περιπτώσεων αντίστοιχα):

α) τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὗ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ,

β) τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι;

***Ο Σωκράτης διακρίνει δύο κατηγορίες ανθρώπων, ακατάλληλων να αναλάβουν τη διακυβέρνηση της πολιτείας, τους ἀπαιδεύτους και τους πεπαιδευμένους.**
Ειδικότερα:

α. **Οι ἀπαιδευτοί** («ἀπαιδεύτους»), οι τυχαίοι και αφιλοσόφητοι πολιτικοί δεν μπορούν να κυβερνήσουν σωστά μια πολιτεία,

διότι τους λείπει η παιδεία («ἀληθείας ἀπείρους»), δεν έχουν γνώσεις ούτε έχουν κατακτήσει την αρετή, μέσα απαραίτητα για να φτάσουν στη θέαση του αγαθού. Επιπλέον, δεν έχουν έναν συγκεκριμένο στόχο στη ζωή τους, έναν ανώτερο στόχο, που να κατευθύνει όλες τους τις ενέργειες («τοὺς μὲν ὅτι ... καὶ δημοσίᾳ») παρά μόνο το προσωπικό τους συμφέρον.

Αντιθέτως, ο εἷς σκοπὸς που έχουν οι φύλακες της πολιτείας είναι να υπηρετήσουν πιστὰ και ανιδιοτελῶς την πόλη ὅλη (ἡ ἀπόλυτη αφοσίωση στην υπηρέτηση της πολιτείας ἦταν χαρακτηριστικό που ὀφείλαν να διαθέτουν οι φιλόσοφοι-ἄρχοντες στο πλαίσιο της ιδανικῆς πολιτείας, που περιγράφει ο Πλάτωνας στην Πολιτεία, αφού δεν είχαν οικογένεια ούτε περιουσία, για να εἶναι ανεπηρέαστοι και πλήρως αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους).

Αντίθετα, οι στόχοι και τα κίνητρα των ἀπαιδευτῶν εἶναι ταπεινά: παρασύρονται ἀπὸ υλικά αγαθὰ και ἀξιώματα, προσπαθοῦν να ἐξυπηρετήσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα και ἔχουν τάσεις αυτοπροβολῆς. Εἶναι ιδιοτελεῖς, ἀλαζόνες και αసుνεπείς ἀπέναντι στις εὐθύνες ἀσκησης της ἐξουσίας, ἀνάξιοι και ἀνίκανοι να διαχειριστοῦν τις υποθέσεις της πόλης για το κοινὸ καλὸ, ὥστε να διασφαλίσουν την ευημερία ὅλων.

Στην κατηγορία αὐτὴ ἐντάσσει ο Πλάτωνας και τους πολιτικούς ἡγέτες της ἐποχῆς του, χωρὶς να κάνει ἐξαίρεση οὔτε για τον Περικλῆ και τον Θεμιστοκλῆ. Κατὰ τὴ γνώμη του, εἶναι κι αὐτοὶ υπεύθυνοι για την καταστροφή της Αθήνας, γιατί φρόντισαν περισσότερο για την υλική (οικονομική-στρατιωτική) ἀνάπτυξη της πόλης και λιγότερο για τὴ δικαιοσύνη και την πνευματικὴ ζωή των πολιτῶν.

β. Οἱ πεπαιδευμένοι («τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους»).

Αὐτοὶ δεν κρίνονται ἱκανοὶ να διοικήσουν σωστά μια πολιτεία, ὄχι γιατί δεν διαθέτουν τα τυπικά προσόντα – ἄλλωστε γνωρίζουν την ἀλήθεια, ἔχουν κατακτήσει την αρετή και ἔχουν φτάσει στη θέαση του αγαθού – ἀλλὰ γιατί προτιμοῦν να ζουν αφοσιωμένοι στις πνευματικὲς τους ἐνασχολήσεις και να ἀπέχουν ἀπὸ τα προβλήματα της καθημερινῆς ζωῆς και την ενεργὸ πολιτική.

Η πολιτική δραστηριότητα, η ενασχόληση με τα κοινά και η διαχείριση των προβλημάτων της πόλης δεν τους αφορά. Επίσης δείχνουν αδιαφορία για την εξουσία, τις τιμές, τον σεβασμό και την αγάπη των συμπολιτών τους. Η επιθυμία τους να συνεχίσουν να ζουν στον δικό τους κόσμο των πνευματικών ενασχολήσεων παρουσιάζεται στο κείμενο με την παρομοίωση των νησιών των μακαρίων: οι πεπαιδευμένοι-φιλόσοφοι πιστεύουν ότι ζουν στα νησιά των μακαρίων, ενώ είναι ακόμα ζωντανοί («τούς δὲ ... ἀπωκίσθαι»). Η πεποίθησή τους αυτή υποδηλώνει και την πιθανή αλαζονεία τους. **Από την άλλη, η απροθυμία τους να συμμετέχουν στην ενεργό πολιτική ζωή εκφράζεται με μια διπλή άρνηση: «μὴ ἐθέλειν ... μηδὲ μετέχειν».**

★«ἐν μακάρων νήσοις»

Σύμφωνα με τις λαϊκές δοξασίες, τα νησιά των μακαρίων βρίσκονταν πέρα από τις στήλες του Ηρακλή, στη Δύση (πέρα από το σημερινό Γιβραλτάρ), στο ρεύμα του Ωκεανού. Εκεί κατοικούσαν μετά τον θάνατό τους οι ήρωες, οι άνθρωποι της πρώτης γενιάς του ανθρώπινου γένους (της χρυσής εποχής) και οι ευσεβείς, μέσα σε απόλυτη ευτυχία και γαλήνη. Τα νησιά αυτά προσομοιάζουν στον Παράδεισο της χριστιανικής θρησκείας. Οι πεπαιδευμένοι, όμως, πιστεύουν ότι κατοικούν εκεί, ενώ είναι ακόμα ζωντανοί.

★«ἐν παιδείᾳ (Φ. Λ.,σελίδα 108)

Από τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι η παιδεία έχει τεράστια σημασία για τον φιλόσοφο και αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει σωστά η πολιτεία. Ένας πεπαιδευμένος πολιτικός ηγέτης μπορεί να καθοδηγήσει σωστά τους πολίτες και να συμβάλει στην απονομή της δικαιοσύνης και την κατάκτηση της ευτυχίας. Ένας πεπαιδευμένος πολίτης, από την άλλη, μπορεί με τη σωστή καθοδήγηση να μάθει να τηρεί τους νόμους, να συμβιώνει αρμονικά με τους συμπολίτες του, να δείχνει σεβασμό στο πρόσωπό τους και να συνεργάζεται εποικοδομητικά.

Συγκεφαλαιώνοντας, παρατηρούμε ότι ο Σωκράτης με τη συλλογιστική της «εις άτοπον απαγωγής» απορρίπτει τους απαιδευτους και τους πεπαιδευμένους ως ακατάλληλους φορείς εξουσίας, γιατί η κάθε μία κατηγορία ανθρώπων δεν διαθέτει αυτό που διαθέτει η άλλη: σκοπό που να συνδέεται με την παιδεία η μία, πρακτικό προσανατολισμό της παιδείας η άλλη. Με τον τρόπο αυτό, μας προετοιμάζει για το ιδανικό ζεύγος γνωρισμάτων που είναι ανάγκη να χαρακτηρίζει τον φιλόσοφο – άρχοντα: **τη γνώση και την πράξη**. Το ζεύγος «γνώσης και πράξης» σε διαλεκτική σχέση φωτίζει την πολιτική αντίληψη του Πλάτωνα. Η γνώση καταξιώνεται στον βαθμό που προσανατολίζεται σε χρήσιμη πράξη, ιδιωτική και δημόσια· αλλά και η πράξη αξιολογείται χρήσιμη, όταν κατευθύνεται από γνώση και αποσαφηνισμένο σκοπό.

B. «Ἡμέτερον δὴ ἔργον... εἴτε σπουδαιότεραι.»

Οι θεασάμενοι το φως της γνώσης έχουν χρέος να επιστρέψουν στους αλυσοδεμένους του σπηλαίου.

1. «Ἡμέτερον δὴ ἔργον... ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.»

Έργο των ιδρυτών της πολιτείας («τῶν οἰκιστῶν») είναι να ενδιαφερθούν για την εδραίωση της ιδανικής πολιτείας, δηλαδή, να οδηγήσουν τα ξεχωριστά πνεύματα (**«τὰς βελτίστας φύσεις»**), τους φιλοσόφους, στην αρετή και στη θέαση του αγαθού (**«μέγιστον μάθημα»**) και να μην τους αφήνουν να αδρανούν μένοντας μακριά από την πολιτική ζωή (**«μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται»**).

★ **«τῶν οἰκιστῶν»:** Με τη λέξη αυτή, ο Σωκράτης εννοεί τον εαυτό του και τους συνομιλητές του, μαζί με τους οποίους οραματίζεται την ιδανική πολιτεία και προσπαθεί να την κάνει πράξη.

★ «τὰς βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι»

Για τον όρο «**φύσις**» δες στη σελίδα 1, στο σχόλιο για «τὰς βελτίστας φύσεις».

Συγκεκριμένα, με τον όρο «**βελτίστας φύσεις**» ο Πλάτων εννοεί τους ανθρώπους με φυσικά χαρίσματα, όπως υψηλή ευφυΐα, οξύτητα πνεύματος, ψυχικές δυνάμεις κ.ά. Ο Πλάτων πιστεύει ότι δεν διαθέτουν όλοι οι άνθρωποι από τη φύση τις ίδιες πνευματικές ικανότητες και ψυχικές δυνάμεις. Συνεπώς, τα αποτελέσματα της παιδείας θα είναι ανάλογα των φυσικών προδιαθέσεων του ανθρώπου (όπως για παράδειγμα, αναφορικά με αυτούς που ανήκουν στην τάξη των δημιουργών, ο συνδυασμός φύσης και παιδείας τους κατέταξε στην τάξη αυτή)). Επομένως, δεν μπορούν να δουν όλοι οι άνθρωποι το αγαθό.

➤ Επιπλέον, η πορεία των βελτίστων φύσεων προς τη θέαση της Ιδέας του αγαθού επιβάλλεται ως εξαναγκασμός (ἀναγκάσαι) στην ιδανική πολιτεία, συνιστά δηλαδή απόλυτη αναγκαιότητα, αναγκαία συνθήκη του ιδεώδους πολιτεύματος.

★ «μέγιστον μάθημα»: ο ορισμός του αγαθού

Με τον όρο «**μέγιστον μάθημα**» ο Πλάτων εννοεί τη θέαση της Ιδέας του αγαθού, την ύψιστη γνώση, που τελικά συμπίπτει με το αγαθό, καθώς ο Πλάτωνας υποστηρίζει μια νοησιαρχική ηθική, δηλαδή η γνώση της αλήθειας δεν μπορεί παρά να οδηγεί κατά αναγκαιότητα σε ηθική πράξη, στην πραγμάτωση του αγαθού.

> Για το «Αγαθόν» δες, παραπάνω, στη σελίδα 2 το σχετικό σχόλιο από τον Φιλοσοφικό Λόγο (σελίδες 108-109).

★ Οι χαρακτηρισμοί του αγαθού

Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου ο Πλάτωνας, διά στόματος Σωκράτη, θα χαρακτηρίσει το αγαθό ως εξής:

α) το αγαθό είναι η μεγαλύτερη αξία («μέγιστον μάθημα»), αφού αυτό πρέπει να κατακτήσουν όλοι οι άνθρωποι και κυρίως, όσοι πρόκειται να αναλάβουν τη διοίκηση της πολιτείας,

β) το αγαθό μπορεί να προσεγγιστεί και να το θεαθεί ο άνθρωπος, όχι βέβαια με τις αισθήσεις, αλλά με την καθαρή νόηση («ἀφικέσθαι», «ἰδεῖν», «ἴδωσι»),

γ) η κατάκτησή του είναι δύσκολη και απαιτεί κόπο, επίπονη προσπάθεια και αγώνα («ἀναβῆναι», «ἀνάβασιν», «ἀναβάντες»). Πρόκειται για μια ανοδική πορεία, που οδηγεί στην ολοένα υψηλότερη γνώση και διάπλαση ήθους. Πολύ συχνά στον Πλάτωνα λέξεις που σημαίνουν το άνω και την ανάβαση χρησιμοποιούνται μεταφορικώς για την παιδεία και τα αγαθά που προσφέρει.

★ μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Ο Πλάτωνας συγχέει σκοπίμως τα όρια ανάμεσα στο θεωρητικό του οικοδόμημα, δηλαδή την ιδεώδη πολιτεία του και στη σύγχρονή του πολιτική πραγματικότητα. Με τη φράση «μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται» ο φιλόσοφος επικαιροποιεί τον προβληματισμό του καταγγέλλοντας έμμεσα την απροθυμία των πνευματικών ανθρώπων της εποχής του να αναλάβουν την πολιτική ευθύνη της διακυβέρνησης της πόλης. Έτσι, στην ιδεώδη πολιτεία οι φιλόσοφοι δεν δικαιούνται να ζουν κατά τον τρόπο που παρατηρεί ο Σωκράτης ότι ζουν στην εποχή του, δηλαδή σαν να βρίσκονται ήδη στα «νησιά των μακάρων», κλεισμένοι στον γυάλινο και ασφαλή πύργο της γνώσης, ασχολούμενοι απερίσπαστοι με φιλοσοφικές αναζητήσεις και διανοητικές ασκήσεις. Και όλα αυτά με την ιδέα ότι η ενασχόληση με τον απλό λαό και τα καθημερινά προβλήματα της δημόσιας ζωής αποτελεί ντροπή, προσβολή και ηθική μείωση για τον άνθρωπο του πνεύματος. Αντίθετα, ο Σωκράτης υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος του πνεύματος οφείλει να επιστρέψει στην «σπηλιά», να ασχοληθεί με τα προβλήματα των απαιδευτων, να διαγνώσει τις ανάγκες τους, να τους διαφωτίσει και να τους δείξει τον δρόμο για το φως, να υποστεί τελικά ό,τι συνεπάγεται η αμάθεια και η άγνοια, στην προσπάθειά του να τους βοηθήσει.

2. **«Τὸ ποῖον δὴ; Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, ... εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.»** Το χρέος των ορθά πεπαιδευμένων ανθρώπων «στους αλυσοδεμένους της σπηλιάς».

Σε αυτό το χωρίο του κειμένου, ο Σωκράτης / Πλάτωνας αναφέρεται στο χρέος των φυλάκων στην ιδανική του πολιτεία. Αυτοί, αφού θα έχουν περάσει από τα στάδια εκπαίδευσης (δηλαδή: μουσική και γυμναστική παιδεία – μαθηματικές επιστήμες – σπουδή της διαλεκτικής), οφείλουν (μετά τα 50 τους χρόνια) να κατέβουν στο σπήλαιο, δηλαδή στην πρακτική πολιτική, και να μεταδώσουν τις γνώσεις τους και την αρετή τους σε ολόκληρη την πόλη. Αφού, λοιπόν, θα έχουν μοιράσει τη ζωή τους μεταξύ της φιλοσοφίας και της άσκησης της εξουσίας και αφού θα έχουν εκπαιδεύσει τους διαδόχους τους, θα είναι πια έτοιμοι να φύγουν από τη ζωή και να κατοικήσουν στα νησιά των μακαρίων.

- Αυτό το χωρίο θα μπορούσε να θεωρηθεί υπαινικτικό για τον Πλάτωνα, ο οποίος, ενώ μιλούσε για το χρέος των ορθά πεπαιδευμένων, δηλαδή των φιλοσόφων, δεν ακολούθησε αυτή την πορεία, καθώς δεν ασχολήθηκε με την ενεργό πολιτική. Η αλήθεια, βέβαια, είναι ότι θέλησε και προσπάθησε να ασχοληθεί με αυτή, αλλά δεν το κατάφερε.

Ειδικότερα, βλέπουμε τις πρώτες προσπάθειές του, όταν ήταν ακόμα νέος. Τότε, όμως, ήταν που βίωσε τις πρώτες απογοητεύσεις: είδε με τα μάτια του τη δημαγωγική συμπεριφορά κάποιων πολιτικών ανδρών και δύο από τους συγγενείς του (τον Κριτία και τον Χαρμίδα) να συμμετέχουν στο τόσο οδυνηρό για την Αθήνα καθεστώς των Τριάντα τυράννων, το οποίο, μάλιστα, οδήγησε και τον δάσκαλό του, τον Σωκράτη, στον θάνατο. Όμως, δεν κατέθεσε τα όπλα· προσπάθησε να εφαρμόσει τις θεωρίες του στον τύραννο των Συρακουσών, τον Διονύσιο τον Α' και Β', αλλά χωρίς επιτυχία. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα.

★ «τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι»

Με τη λέξη «**τιμῶν**» ο Πλάτων εννοεί την κοινωνική προβολή, την ηθική ικανοποίηση, τις επευφημίες και τις τιμητικές διακρίσεις που έρχονται ως αποτέλεσμα της συμμετοχής σε δημόσια αξιώματα. Όλα αυτά αποτελούν στοιχεία που οι φιλόσοφοι οφείλουν να μοιραστούν με τους απάιδευτους. Όμως, άσχετα με το πώς αυτοί τα αξιολογούν, δεν απαλλάσσονται από το κοινωνικό και ηθικό τους χρέος απέναντι στην πολιτεία.



(www.dschoool.gr)

(Α. Παπαθανασίου, Αρχαία Ελληνικά Ι, Φάκελος Υλικού, Γ Λυκείου, Ομάδα Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών, Μεταίχμιο, 2019

Υ.Π.Ε.Θ, Ι.Ε.Π, Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος, Γ Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών, Ι.Τ.Υ.Ε, «Διόφαντος», Αθήνα, 2016.)

www.study4exams (Επιμέλεια, Μάνιου Βάσω)

26-1-2021

63ο Γενικό Λύκειο Αθηνών

Μαρία Ευγενίου

